

Mindre lammetap

Dette temaheftet har som mål å gi kunnskap om hvordan en kan redusere lammetapet fra fødsel og til lamma slippes på sommerbeite. Om lag halvparten av det totale lammetapet skjer i denne perioden. Her vil du finne stoff om uttak av livlam, fôring, hus og driftsforhold samt lammingshjelp. Du finner også stoff om fødselen og det nyfødte lammet og ei praktisk huskeliste for hva som skal være på plass før lamming.

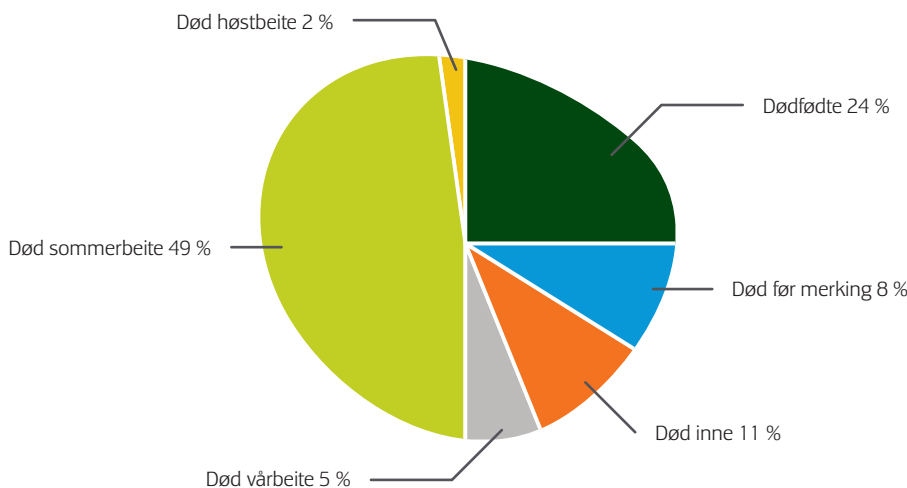
Noen tall om lammetap

De sikreste tallene for størrelsen på lammetapet har vi fra Sauekontrollen, der antall dødfødte lam og lam tapt inne og på vårbeite registreres (Tabell 1). Likeledes antall lam tapt på sommerbeite. Gjennomsnittlig lammetap fra fødsel til slipp på sommerbeite ligger på ca. 8 %. Tar vi med tapet på sommerbeite blir tapet over 17 % av alle fødte lam.

Tabell 1: Lammetap før slipp på sommerbeite i 2014

Dødfødte	Død inne før beiteslipp	Død på vårbeite	Sum dødfødte, død inne og død på vårbeite
% av alle fødte	% av alle levendefødte	% av levende lam som slippes på vårbeite	% av alle fødte
4,2	2,9	0,9	7,8*

* Tapsprosentene for de ulike periodene kan ikke legges sammen direkte da de er beregnet ut fra ulike grupper /risikopopulasjoner.

Figur 1: Prosentvis andel av det totale lammetapet fordelt på de ulike dødsårsakene. (Kilde: Sauekontrollen 2014).

Figur 1 viser hvor stor andel av det totale tapet som skjer i de ulike periodene. Vi ser at tapet før slipp på sommerbeite og tapet på sommerbeite er omtrent like store. Tallene er gjennomsnitt i besetningene i Sauekontrollen i 2012.

Med ca en million søyer i Norge og et gjennomsnittlig lammetall på 1,5 fødte lam pr søye, så fødes det hvert år ca 1,5 millioner lam. Forutsetter vi at tapsprosenten er tilnærmet lik for besetninger i og utenfor Sauekontrollen, så vil totaltapet (9 %) fra fødsel til slipp på sommerbeite (dødfødte + død inne + død

på vårbeite) utgjøre 135 000 lam. Dette betydelige lammetapet medfører et stort økonomisk tap for næringa og reduserte tilførsler av lam til Nortura.

Med dette temaarket ønsker vi å gi kunnskap om tiltak for å redusere lammetapet før lamma slippes på sommerbeite. Målet er å redusere tapet i denne perioden. Tabell 4 s. 10 viser at lammetap er dyrt både på grunn av bortkasta kostnader og tapte inntekter.

Utvalg av avlsdyr for lite lammetap

Et godt utgangspunktet for et lavt lammetap, er å plukke ut påsettlam med de riktige egenskapene. Hvert år bør ca 25-30% av søyene erstattes med nye påsettlam for å opprettholde en god og frisk saueflokk. Hovedregelen er at søyene ikke bør bli eldre enn 6 år gamle, men enkelte holdbare individ har et potensial til å bli eldre.

Egenskaper hos mora

Du bør på forhånd bestemme deg for hvilke søyer du ønsker å sette på lam etter. Dette er søyer med høy avlsverdi for morsegenskaper. Da plukker du samtidig ut søyer med god mjølkeevne. Notèr ned fødselsvekter, livskraft hos lamma og eventuelt lammingsvansker. Dette er opplysninger som gjør det mulig å plukke påsettlam etter søyer som produserer 2 eller 3 livskraftige lam med jevne fødselsvekter, og som kan lamme uten hjelp av betydning.

Ei god morsøye skal videre være frisk og uten skavanker, ha et godt jur med godt jurfeste og 2 høvelig store spener. Spene må være plassert slik på juret at de er lette å finne for lamma.

Utvalg av gode påsettlam krever god oversikt over flokken. Det er derfor en stor fordel å være med i Sauekontrollen. Dersom du er flink til å registrere, vil alle viktige opplysninger være samla her. Du kan på en enkel måte bruke disse opplysningene når du skal finne kandidater til nye avlsdyr.

Søyejur med riktig størrelse og plassering av spener

Søyer som ikke er gode nok til å bli mødre til påsettlam, kan bedekkes med en kjøttvær for produksjon av gode slaktelam.

Egenskaper hos lammet selv

Lammet må ha gode bein og ikke være for lågt. Lågstilte søyer kan føre til at avkomma kan få problemer med å finne spenene. Setter vi påsettlamma på baken, kan vi se størrelsen på spenene og om lammet har kun 2 spener. Bredt og hellende kryss er og en fordel for å avle for mordyr med lette fødsler. Påsettlam med svært god kjøttfylde synes å ha mindre plass i fødselsveiene og de kan være utsatt for hardere fødsler. Dersom lammet har innrulla øyelokk eller andre medfødte misdannelser som spelam, skal dette noteres og lammet slaktes.

Velg fortrinnsvis ut lam som har vært friske. Unngå å sette på lam som stadig har

hatt løs avføring. Slike lam kan være lite motstandsdyktige mot innvollsnyltere, eller de kan ha problemer med fordøyelsen.

Lammingssesongen bør ikke vare mer enn en måned. Dersom du parer påsettlammene, bør de som ikke har vist brunst i løpet av en måned gå til slakt. Vi avler da også for god fruktbarhet. Dersom det er problemer med fødselsvansker hos åringene i besetningen, kan disse bedekkes med en vær av lett rase (spæl- eller pelssau). Dette gir mindre lam og lettere fødsler, men disse krysningslamma skal slaktes.

Fôring for lite lammetap

De tre viktigste måla med fôringa er at søyene får friske, livskraftige lam med passelig fødselsvekt og at søyene mjølker godt etter lamming.

Fødselsvekt

Hva som er ideell fødselsvekt hos et lam varierer med størrelsen på søya og hvor mange lam det er i kullet. Undersøkelser viser at sjansen for at lammet skal overleve øker med økende fødselsvekt. Det er likevel ei grense for hvor mye fostervekt ei søye greier å bære uten at det går utover dyrevelferden og helsa til søya. For store lam kan også føre til harde og vanskelige fødsler. Ut i fra teori og praktisk erfaring, har vi laget en tabell for tilrådd fødselsvekt på lam (Tabell 2). (angitt som % av vekta til søya og regnet ut for ei standard 80 kg's NKS søye).

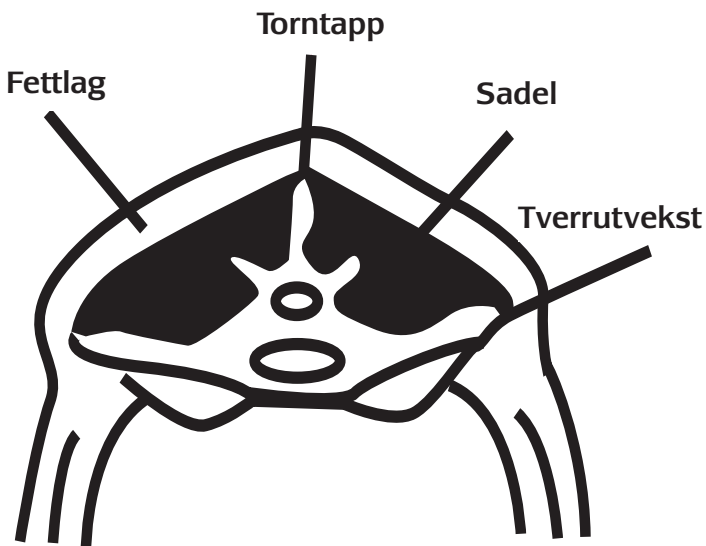
Tabell 2: Tilrådd fødselsvekt for lam til ei NKS søye i % av voksenvekt og ved ca 80 kg levendevekt

Kullstørrelse	Fødselsvekt pr lam, kg	Samlet kullvekt, kg	Kullvekt i % av voksenvekt
1	5-6	5-6	7
2	5-6	10-12	14
3	4-5	12-15	17

Fødselsvekter innenfor dette intervallet er et godt utgangspunkt for en god start på livet for lammet.

Fôrbehovet til fostervekst begynner for alvor å merkes de siste 8 ukene før lamming.

Tabell 3 viser energibehovet til fostervekst i den perioden. Det er viktig at søya ikke mobiliserer for mye fett til fostervekst, fordi søya skal mjølke godt etter lamming og da trengs det hold å mjølke av. Passelig hold ved lamming er derfor holdklasse 3-3,5, dvs at det skal være et godt fettlag over torntappene på ryggen til søya ved lamming (Figur 2).

Figur 2: Holdgruppe 3: Torntappene er mjuke og avrunda og knoklene kan bare kjønn ved trykk. Tverrutvekstene er også mjuke og godt dekket med et fettlag. Man må presse hardt med fingrene for å kjenne beinendene. Sadelen er velutvikla med et middels fettlag.

Søya trenger også fôr til vedlikehold. Hvor mye av fôrbehovet som må dekkes opp med kraftfôr, kommer an på grovfôrkvaliteten. Litt grovt kan vi si at når grovfôret er av middels god kvalitet (høstet ved skyting og konserverert på en god måte), så vil søya ta opp nok grovfôr til å dekke vedlikeholdsbehovet sitt. Tabell 3 kan dermed brukes som en grov rettesnor for den kraftfôrmengden en bør gi de siste 8 ukene før lamming ved ulik kullstørrelse. Ved bedre grovfôrkvalitet enn middels, kan kraftfôrmengda godt reduseres med 0,2-0,3 FEm/dag. Ei enkel grovfôranalyse er til god hjelp når en skal vurdere grovfôrkvaliteten (mer om grovfôranalyser finner du på <http://www.eurofins.no>).

Proteinbehovet er også stigende utover i drektigheten, og en bør derfor skifte over til kraftfôrslaget en skal bruke etter lamming. Du bør ikke gi vått surfôr etter appetitt i denne perioden, da dette fyller mye opp i vomma. Dette øker belastningen ytterligere på søya og det blir liten plass til fostrene.

Tabell 3: Energebbehov til fostervekst i FEm pr dag ved ulik kullstørrelse

Kullstørrelse	Fødselsvekt pr lam, kg	Uker før lamming			
		8-7	6-5	4-3	2-1
1	5-6	0,1	0,2	0,3	0,4
2	5-6	0,2	0,3	0,6	0,8
3	4-5	0,3	0,4	0,8	1,0

Høgdrektig søye i godt hold med mange foster

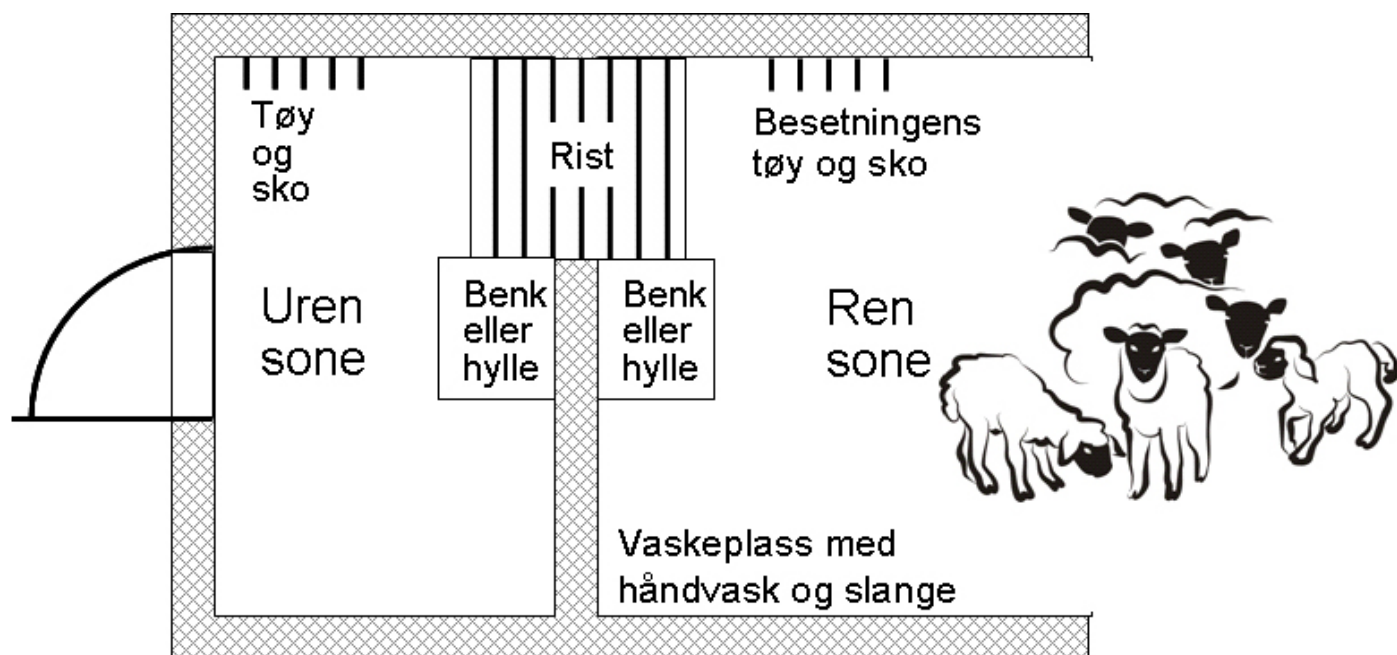
Mjølkeproduksjon og mangelsjukdommer

Søya skal være i godt hold ved lamming. Dette gir både mer og bedre råmjølk til lammet, noe som er livsviktig. Høg mjølkeproduksjon er også viktig for god tilvekst og livskraftige lam etter råmjølkperioden. Da må vi sørge for at søya ikke blir matlei. Viktige tiltak her er å unngå førskiye i forbindelse med lamming og gradvis økning av kraftfôrrasjonen (0,1 kg økning pr dag) opp til riktig nivå. Dette for å unngå sur vomgjæring og matleie søyer. Ved middels grovfôrkvalitet vil riktig nivå være ca. 0,5 FEm kraftfôr pr lam pr dag. Dersom en har grovfôr av særlig god kvalitet, og gir dette etter appetitt, er det mulig å oppnå god tilvekst med mindre bruk av kraftfôr. Ved å sørge for overgangsfôring mellom innefôring og vårbeite, unngår en at søya får en knekk i mjølkeproduksjonen på vårbeite. En bør tilpasse paringstidspunktet slik at søyer og lam kan slippes på vårbeite etter maks 14 dager innefôring ved en normalt tidlig vår.

Lam fra søyer med selen og E-vitaminmangel kan få stivsjuke (muskeldegenerasjon). Lam kan også være dødfødte eller dø i løpet av få dager pga skader i hjertemuskulaturen. Et norsk forsøk har vist at ekstra tilskudd av E-vitamin til søyer med tre eller flere fostre de siste sju ukene før lamming, reduserer andelen dødfødte lam. Jod-mangel kan føre til sein abort og fødsel av svake lam med forstørret skjoldbruskkjertel. God grovfôrkvalitet og bruk av kraftfôr/tilskuddsfôr som inneholder E-vitamin og jod er de viktigste tiltakene for å unngå mangeltilstander. De omtalte mangeltilstandene er mest vanlig i innlandet.

Hus og driftsforhold for lite lammetap

Å redusere lammetapet begynner alt ved fjøsdøra ved at du sørger for å ha en egnet smittesluse med plass for overtrekkstøy for å hindre at sykdommer kommer inn i besetningen når veterinæren eller andre kommer på besøk (se skisse under).

Figur 3: Smittesluse er viktig for å hindre at ny smitte kommer inn i fjøset. Dette er en av mange mulige måter å lage smittesluse på. Kilde: Helsetjenesten for sau.

Lag også et rom som kan kombineres som kontor og vaktrom slik at det blir trivelig å ha lammingsvakt. Her kan man også ha nødvendig utstyr som trengs i lamminga. Ved å ha alt lagret på en og samme plass, gir det god oversikt for alle som deltar under lamminga. Tilgang på varmt og kaldt vann her bør være en selvfølge.

I fjøset bør det være så optimal ventilasjon som mulig for å sikre et tørt og trekkfritt miljø med riktig temperatur. Feil klima i lammingsperioden øker stresset hos dyra og dette kan slå ut på dårligere føropptak og mer sjukdom.

Fellesbinger bør lett vint kunne deles i småbinger slik at søye og lam kan være litt for seg selv etter lamming. Lammingsbingen bør ha et minimumsmål på 1,50x1,50 m slik at søya kan snu seg rundt på en normal måte. Lammene skal også ha tett og trekkfritt liggeunderlag i alle fall i de 2-3 første dagene etter fødselen. Har du gulv av rister eller spalteplank, så kan du bruke halm, gummi-matter, isoporlignende plater osv. Det viktige her er at man kan holde liggeplassen tørr og rein, og at man lett kan rengjøre eller fjerne plater, halm og lignende som har vært brukt som gulv. Har man talle, må man sørge for å bruke nok strø slik at tallen blir tørr og god for lammene.

Foto Grethe Ringdal, Animalia

Lam, halm og gummimatte

Etter 1-2 dager kan man blande dyra sammen i større binger. Sørg for at lamma har et trekkfritt miljø, gjerne i et lammegjemme hvor de kan ha vann, litt grovfôr og kraftfôr for seg selv. Lammegjemmer blir flittig brukt og øker trivselen hos lammene. En må ha minst 30 % ekstra plass tilgjengelig i lamminga slik at man unngår trangt og dårlig miljø som igjen kan gi sjukdommer hos både søyer og lam.

Lammegjemmer blir flittig brukt selv om det er god plass!

Kraftfôr er godt i lammegjemme

Sørg for nok og godt vann i lammingsperioden. Vann er et viktig og billig fôr! Unngå bøtter om det er mulig. Disse kan fort velte, med søl, våt bingje og ei søye som blir stående uten vann, som resultat. Lam kan også drukne i vannbøtter, og det er tidkrevende og tungt arbeid å fylle de opp. Bruk heller tida på tilsyn og berging av lam! Vannforsyning kan ordnes enkelt med renner med flottør, nipler eller liknende som sørger for enkel og tilstrekkelig vanntildeling. Husk å holde drikke karet rent og sjekk at det fungerer som det skal.

Drikkerenne med flottør

Ved fôring er det viktig at det er nok plass for alle dyrene slik at de kan ete samtidig, særlig hvis man ikke fôrer etter appetitt. Kamp om fôret fører til unødvendig stress hos dyrene og noen vil bli tapere.

Fødselen og det nyfødte lammet

Fødselen hos sau kan deles inn i tre faser. I den første fasen – oppblokkingsfasen - åpnes børhalsen. I utdrivingsfasen presses lammet ut, og i etterbyrdsfasen løsner etterbyrden. Fødselen utgjør

En bør bruke lange hansker ved fødselshjelp

en svært tøff start på livet, og det er ingen tvil om at tida rundt fødselen er den mest risikofylte i livet sett ut fra dødelighet per time.

Fødselshjelp

De fleste norske søyer føder greit på egenhånd. Dersom fødselen ikke utvikler seg normalt må imidlertid søya undersøkes og en må eventuelt gi fødselshjelp. Tegn på unormale forhold kan være:

- Pressveer i mer enn 2–3 timer uten at fostervannsbøla kommer
- Mer enn en halv time fra fostervannsbøla kommer til det kommer fosterdeler
- Andre fosterdeler enn to klauver kommer først
- Mer enn 1 time fra et lam til neste

Dersom det er nødvendig å foreta fødselshjelp, er det viktig med god hygiene og varsomhet. Søya bør vaskes, og det anbefales å bruke lange hansker, som vrenses før bruk, og rikelig med glidemiddel.

Av og til er det nødvendig å tilkalle veterinær ved fødselsproblemer. Det vil variere ut fra den enkeltes erfaring, men det anbefales å tilkalle hjelp ved vanskelige fødsler som tverleier og feilstillinger som for eksempel tilbakeslått hode. Det samme gjelder ved børslyng og misdannelser og ved for stort foster – enten det skyldes for stort lam eller for lita søye.

Det nyfødte lammet

Et nyfødt lam er spesielt utsatt for infeksjoner. Det skyldes særlig at lammet:

- Ikke har fått overført antistoffer gjennom fosterhinnene
- Ikke fødes med en normalflora (snille bakterier) som kan konkurrere med sjukdomsfremkallende bakterier fra nærmiljøet
- Har nøytral pH i løpen som tillater bakterier å passere videre til tarmen. Det gjelder både bakterier lammet trenger og de som kan gi sjukdom.

Et nyfødt lam er også ekstra utsatt for nedkjøling. Det kan enten skyldes at det ikke får i seg nok råmjølk, eller at varmetapet er større enn varmeproduksjonen. Sistnevnte skyldes at nyfødte lam er våte og har stor overflate i forhold til kroppsmasse. Lam som har vært igjennom en tung eller lang fødsel vil ofte ha nedsatt varmeproduksjon og være ekstra utsatte. Fuktig og trekkfullt miljø øker også risikoen for nedkjøling.

Nyfødte lam er utsatt for nedkjøling og infeksjoner

Forebyggende tiltak

Råmjølk

Det aller viktigste forebyggende tiltaket mot høy lammedødelighet er å sikre råmjølks-opptaket. Lam bør få sitt første mål så raskt som mulig, senest innen 4 timer. Friske livskraftige lam vil være på beina i løpet av en halvtime og die søya mange ganger i løpet av den første dagen. En norsk undersøkelse viser imidlertid at nesten 30 % av de undersøkte lamma hadde for lave verdier av antistoffer, noe som gjenspeiler at de hadde fått for lite råmjølk. Det var også en klar sammenheng mellom mengde antistoffer og dødelighet i undersøkelsen. Å sikre råmjølksopptaket gjennom å gi ekstra råmjølk til lam som får for lite fra søya, vil derfor være en lønnsom investering.

Følgende faktorer har negativ betydning for råmjølksopptak og overlevelse: Lam under gamle søyer eller søyer med side jur, små lam i store kull og lam som er slappe ved fødsel. Trillinger, enklinger og kopplam har også større risiko for å dø enn tvillinger.

Hvor mye råmjølk et lam trenger avhenger av størrelsen på lammet og omgivelsestemperaturen. Som en hovedregel skal et lam ha minst 2 dl per kilo fødselsvekt det første levedøgn. For et 5 kilos lam blir det ca 1 liter. Dersom

Foto Grethe Ringdal, Animalia

Føring med sonde

et lam ikke får noe råmjølk fra mor, bør totalmengden fordeles på minimum 6 mål, slik at hvert mål utgjør mellom 1,5-2 dl. Ved tilleggsføring kan det være vanskelig å vite hvor mye lammet allerede har drukket. Da kan det være til hjelp å se/kjenne om lammet er fylt i magen. Generelt er mange små mål bedre enn få store. Ved bruk av flaske vil lammet regulere mengden selv. Ved bruk av sonde, som kan være hensiktsmessig til sjuke og slappe lam, kreves forsiktighet for å ikke gi for mye råmjølk på en gang.

Tilleggsføring med flaske

Foto Grethe Ringdal, Animalia

Smittebeskyttelse

Gjennomtenkte rutiner for smittebeskyttelse er viktig for å hindre ny smitte inn i fjøset, men også for å hindre spredning av smitte innen fjøset. Smittesluse med støvler og overtrekksklær, og helst både varmt og kaldt vann til vasking reduserer risikoen for å få inn for eksempel aggressive kolibakterier midt i lamminga (se bilde her og illustrasjon s. 5).

God håndhygiene er viktig for å ikke spre smitte fra et lam med diaré eller ei søye med jurbetennelse til friske dyr.

I flokker med spesielle problemer er det lurt å ta kontakt med lokal veterinær for å finne hensiktsmessige forebyggende tiltak.

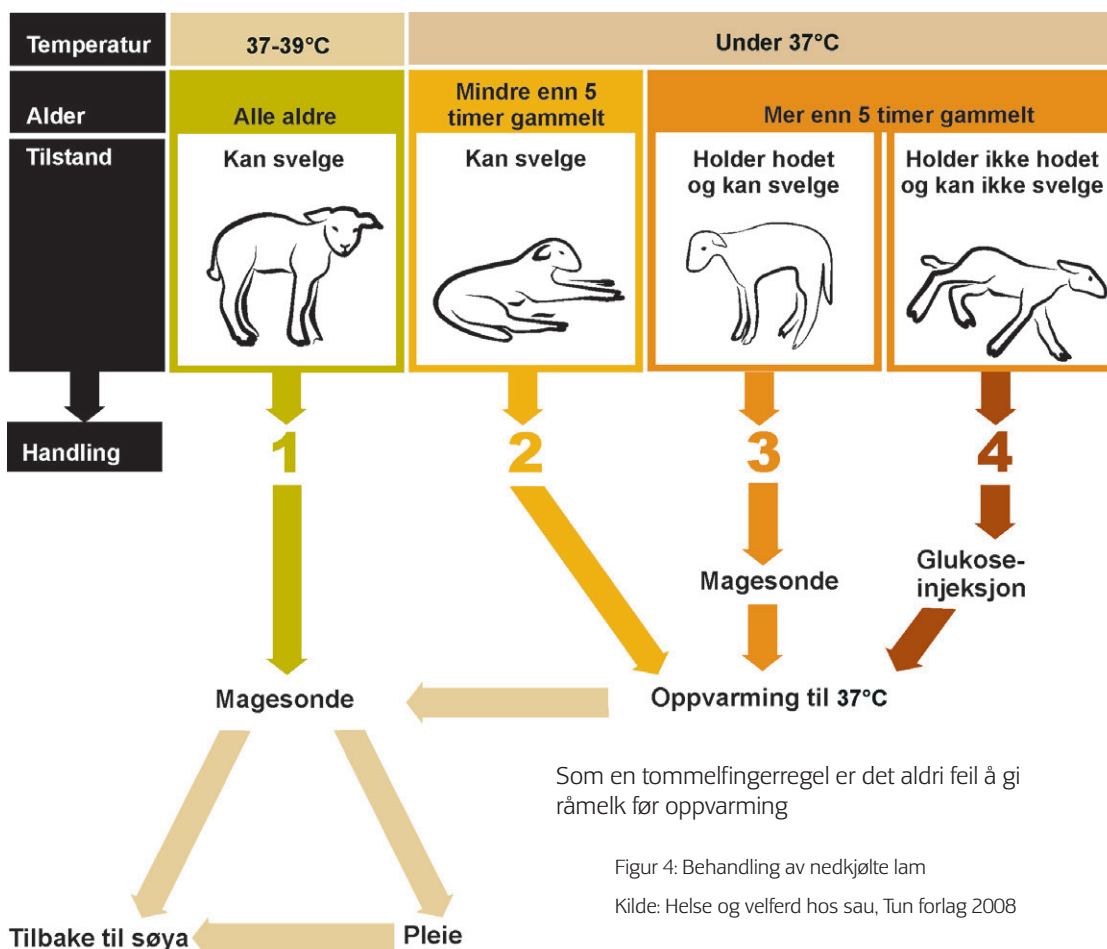
Enkel smittesluse med overtrekkestøy og støvler i et sauefjøs

Nedkjølte lam

For å redusere faren for nedkjøling er det viktig at lammet slikkes tørt. Forhåpentligvis sørger søya for det, men dersom søya har mange lam eller er påkjent eller sjuk, kan det være nødvendig å tørke lammet. Mor-lam-binding er viktig for at lammet skal komme seg på beina og få i seg råmjølk, derfor bør søye og lam helst ha mulighet for isolasjon de første dagene etter fødsel. Nyfødte lam skal, som tidligere nevnt, ha tilgang til tett, tørt og trekkfritt underlag.

Vanligvis ligger kroppstemperaturen hos et nyfødt lam mellom 39 og 40 grader. Lam med temperatur mellom 37 og 39 grader regnes som moderat nedkjølte. Alvorlig nedkjølte lam har temperaturer under 37 grader, og de er vanligvis svært slappe og vil dø, dersom de ikke får hjelp. Avhengig av tilstand, alder og temperatur hos lammet, anbefales litt forskjellige tiltak hos lam (se figur 4). Første tiltak er uansett å tørke av lammet for å hindre videre nedkjøling.

1. Moderat nedkjølte lam trenger ett mål med kroppsvarm råmjølk via sonde eller flaske. De kan forbli sammen med mora, men trenger lune og varme omgivelser og litt ekstra oppfølging.
2. Alvorlig nedkjølte lam under 5 timer kan varmes opp direkte fordi de har brunt fett til forbrenning. Når de har nådd en kroppstemperatur på 37° C kan de få ett mål råmjølk. Slike lam vil være slappe og det vil være nødvendig å bruke sonde.
3. Alvorlig nedkjølte lam som er ved bevissthet og er eldre enn 5 timer MÅ tilføres næring før de varmes opp. Det er viktig da oppvarming setter i gang forbrenningen og til det kreves energi. Se figur for videre oppfølging.
4. Alvorlig nedkjølte lam som er eldre enn 5 timer, men ikke ved bevissthet, trenger veterinærbehandling i form av glukose/sukkerinjeksjon direkte i buken. Se figur 4 for videre oppfølging.

Figur 4: Behandling av nedkjølte lam

Kilde: Helse og velferd hos sau, Tun forlag 2008

Oppvarming krever omgivelsestemperaturer opp mot 40°C. Det kan være en varmekasse med varmelampe eller vifteovn, badegulv eller lignende. Når lammene igjen når 37°C, trenger de et nytt mål råmjølk før de returneres til søya. Lam som ligger i en varmekasse som holder 40°C må fjernes fra denne når de har kommet opp i 37°C for å unngå overoppheting. Er man usikker på alderen til et nedkjølt lam, er det tryggeste å alltid gi råmjølk før oppvarming. Å legge ned sonde er enkelt når man kan det, men første gang kan det være lurt å be den lokale veterinæren om å demonstrere teknikken. Går sonden ned i luftrøret kveles lammet.

Hva betyr lammetapet økonomisk?

Lammetap er dyrt. For det første får en mindre igjen for de kostnadene og innsatsen en legger ned i å føre og stelle sauen gjennom en hel vinter. For det andre taper en inntekter fra slakt, ull og statlige tilskudd. Tapet pr lam som dør varierer med lammetallet, kostnadene en har med produksjonen og når lammetapet skjer. I tabell 4 har vi prøvd å beregne hva lammetapet betyr økonomisk for en sauebonde.

Forutsetningene er en grovfôrpris på kr 1,95 pr FEm og en middels inneføringstid etter lamming på 10 dager.

Tabell 4. Anslag for kostnader og tapte inntekter ved tap av ett lam ved ulikt middel lammetall i besetningen.

Middel lammetall	Dødfødt lam		Tapt på vårbeite	
	Variable kostnader	Tapt inntekt	Variable kostnader	Tapt inntekt
1,5	370	1780	470	1780
2	280	1760	360	1760
2,5	225	1745	290	1745

Dette viser at det er god butikk i å gjøre investeringer i å redusere lammetapet

Foto: Frank Simensen, Nortura

Veterinær og sauebonde under Helsetjenestebesøk

Varmekasse for nedkjølte lam

Gode råd for å redusere lammetap

Ønsker du rådgiving om hvordan du skal redusere lammetapet ditt? Rapporter fra Sauekontrollen vil være nyttige for å få oversikt over drifta og mulige årsaker til lammetap. Du kan også ta kontakt med en rådgiver i Nortura og/eller veterinæren din. De har ulik kompetanse og sammen vil disse fagpersonene gi deg god kunnskap om hvordan du kan redusere lammetapet.

Du finner mer nyttig kunnskap om forebygging av lammetap på småfesidene på "medlem.nortura.no" og Helsetjenesten for sau sine sider på "Animalia.no".

Huskeliste for lammingssesongen

Lammingstida er ei travel tid som det er viktig å planlegge godt. Her har vi laga ei sjekkliste du kan gå igjennom før lamminga. Dette bør være på plass når det første lammet ser dagens lys! En godt forberedt lammingssesong gir overskudd til å berge flere lam! Mange av disse punktene er viktige hele året, men ekstra viktige i lamminga.

Ordne i god tid før lamminga:

- Ryddig og oversiktlig (system) i og rundt fjøs
- Vaksinere sauene
- Overtrekksklær og støvler
- Mulighet for håndvask
- Råmjølk i fryseren (fra sau året før og fra ku som reserve)
- Øremerker og merketang
- Framfalls-sele
- Helsekort

Ordne til lamminga:

- Nok folk (vaktlister)
- Viktige telefonnummer (veterinær, Mattilsynet osv.)
- Nok grinder til å skille fra søyer som skal lamme
- Mulighet for lammene til å ligge på tett underlag
- Lamminglister / Noteringsbøker
- Til fødselshjelp:
  - Hansker, lange og korte
  - Glidemiddel
  - Såpe med lav pH til vask av søya
  - Bøtte
  - Reine tau/ snorer etc. til fødselshjelp
- Merkestifter (forskjellige farger)
- Jod eller blåspray, sårsalve osv.
- Flasker med smokker til lammene
- Lammesonde
- System for å forhindre nedkjøling av lam og for oppvarming av nedkjølte lam
- Evt. utstyr til kopplamproduksjon (alt man trenger)

Lykke til med å redusere lammetapet ditt!

 Nortura
bondens selskap

Lørenveien 37
Postboks 360, Økern, 0513 Oslo
Telefon 22 09 21 00 - Telefax 22/15 59 08

Temaarket er utarbeidet av Team småfe i Nortura
og Helsetjenesten for sau, Animalia i 2010
Revidert 2015